

Mediacja sądowa w sprawach cywilnych w Federacji Rosyjskiej

Mediacja sądowa w sprawach cywilnych polega na przeprowadzeniu postępowania mediacyjnego na podstawie zalecenia lub postanowienia sędziego po skierowaniu sprawy na drogę sądową. Równocześnie może ona być obowiązkowo wykonywana przed wniesieniem powództwa, jeżeli system prawny danego kraju przewiduje taki wymóg. W międzynarodowej praktyce istnieje wiele podejść do organizacji mediacji sądowej. W szczególności należy zaznaczyć, że kierowanie postępowaniem mediacyjnym może być powierzone wyspecjalizowanym urzędnikom, mediatorom zrzeszonym w stowarzyszeniach lub samodzielnie prowadzącym działalność mediacyjną, a także sędziom. Wybór określonej koncepcji zależy od celu wprowadzenia mediacji do porządku prawnego danego kraju.

W Federacji Rosyjskiej podkreśla się, że przy mediacji sądowej w sprawach cywilnych należy zapewnić równowagę tak państwowych, jak i prywatnych interesów. Z jednej strony ważne jest, aby brać pod uwagę potrzeby wymiaru sprawiedliwości i zmniejszać obciążenie sądów. Federalny program rozwoju systemu sądownictwa w Rosji na lata 2007–2012 w celu poprawy jakości i dostępności do wymiaru sprawiedliwości zakłada rozwój pozasądowych sposobów uregulowania konfliktu, w tym również mediacji¹. Z drugiej strony nie należy zapominać, że mediacja ma za zadanie wzmocnienie partnerstwa pomiędzy stronami sporu i harmonizacji stosunków społecznych. Powyższe cele są zawarte w ustawie federalnej z 27.7.2010 r. o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne)². Ich wykonanie ma bardzo ważne znaczenie. Ustawa federalna z 27.7.2010 r. zawiera przepisy umożliwiające przeprowadzenie mediacji po wszczęciu postępowania w sądzie państwowym lub polubownym. Przy czym strony mogą skorzystać w takiej sytuacji wyłącznie z usług profesjonalnych mediatorów³. Sąd na wniosek obu stron ma prawo odroczyć wyznaczenie rozprawy na czas trwania postępowania mediacyjnego nie więcej niż do 60 dni⁴. Do jego obowiązków należy także nakłanianie uczestników sporu do wykorzystania instytucji mediacji⁵. Niemniej jednak samo przeprowadzenie postępowania

¹ Dekret rządu Federacji Rosyjskiej Nr 583 z 21.9.2006 r. o federalnym programie „Rozwój systemu sądownictwa w Rosji” na lata 2007–2012, Dz.U. Federacji Rosyjskiej Nr 41 z 9.10.2006 r., s. 4248.

² Art. 1 ust. 1 ustawy federalnej Nr 193-Ф3 z 27.7.2010 r. o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne), Dz.U. Nr 168 z 30.7.2010 r., <http://www.rg.ru/2010/07/30/mediacia-dok.html>.

³ *Ibidem*, art. 16 ust. 3.

⁴ *Ibidem*, art. 13 ust. 3.

⁵ *Ibidem*, art. 7 ust. 2.

mediacyjnego jest nadal uzależnione od zawarcia umowy przez strony⁶. W przypadku osiągnięcia porozumienia w trakcie mediacji może ono być zatwierdzone przez sąd powszechny zgodnie z obowiązującymi przepisami o postępowaniu w sprawach cywilnych⁷ lub państwowym arbitrażu⁸. Ponadto w związku z nowelizacją ustawy federalnej o sądach polubownych w Federacji Rosyjskiej ugoda mediacyjna zawarta na piśmie w wyniku przeprowadzenia postępowania mediacyjnego odnośnie do sprawy, która znajduje się na rozpoznaniu w sądzie polubownym, podlega zatwierdzeniu przez ten sąd⁹.

W literaturze rosyjskiej pozytywnie ocenia się powyższe rozwiązania wprowadzone przez ustawodawcę. Zdaniem S. Kalasznikowej zaletą przeprowadzenia postępowania mediacyjnego w trakcie procesu sądowego na podstawie zawartej umowy mediacyjnej jest możliwość realizacji klasycznego modelu mediacji w uregulowaniu konfliktów. Kolejnym plusem jest kierowanie procedurą mediacji jedynie przez profesjonalnych mediatorów, którzy mają wiedzę i umiejętności w stosowaniu technik mediacyjnych. Unormowania zawarte w ustawie federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne) wspierają rozwój społeczeństwa obywatelskiego i instytucje samoregulacji. W wyniku tego możliwy jest realny spadek liczby spraw kierowanych do sądów państwowych i rozpowszechnienie praktyki mediacji¹⁰. Pomimo pozytywnego nastawienia przedstawicieli doktryny rosyjskiej do rozwiązań przyjętych przez prawodawcę w odniesieniu do mediacji sądowej nie sposób pominąć negatywnych cech przyjętej konstrukcji prawnej. Należy zaliczyć do nich obciążenie wszystkimi kosztami postępowania mediacyjnego uczestników sporu i wzrost tych kosztów w przypadku nieosiągnięcia porozumienia mediacyjnego. Dodatkowy problem stanowi zapewnienie należytej jakości usług mediacyjnych świadczonych przez profesjonalnych mediatorów.

Należy zaznaczyć, że obecnie w Federacji Rosyjskiej powstają problemy z praktyczną realizacją rozwiązań przewidzianych przez ustawodawcę w stosunku do mediacji sądowej. Największą dyskusję w doktrynie prawa rosyjskiego wywołuje kwestia określenia mechanizmów zachęcających uczestników sporu do wykorzystania instytucji mediacji. Ponadto polemikę wywołuje zagadnienie wprowadzenia obowiązkowej przedsądowej mediacji, ustalenie terminów na przeprowadzenie postępowania mediacyjnego oraz skutki procesowe związane z zawarciem ugody mediacyjnej.

Nie ma wątpliwości, że w początkowym etapie wprowadzenia instytucji mediacji do porządku prawnego powinny być zastosowane pewne rozwiązania stymulujące jej stosowanie. Zazwyczaj mają one charakter materialny¹¹. W świetle powyższego rosyjski

⁶ *Ibidem*, art. 7 ust. 1.

⁷ Art. 169 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego Federacji Rosyjskiej – ustawa federalna Nr 138-Φ3 z 14.11.2002 r., Dz.U. Federacji Rosyjskiej Nr 220 z 20.11.2002 r. ze zm., <http://www.consultant.ru/popular/gkrf1/>.

⁸ Art. 158 ust. 2 kodeksu postępowania przed państwowymi sądami arbitrażowymi Federacji Rosyjskiej – ustawa federalna Nr 95-Φ3 z 24.7.2002 r., Dz.U. Federacji Rosyjskiej Nr 137 z 27.7.2002 r. ze zm., <http://www.consultant.ru/popular/apkrf/>.

⁹ Art. 6.1 ust. 5 ustawy federalnej Nr 102-Φ3 z 24.7.2002 r. o sądach polubownych Federacji Rosyjskiej, Dz.U. Federacji Rosyjskiej Nr 137 z 27.7.2002 r. ze zm.; <http://base.garant.ru/12127543/1/#100>.

¹⁰ S.I. Kalasznikowa, Mediacja w sferze prawa cywilnego, Infotropik Media 2011, s. 140.

¹¹ J.S. Koliashnikowa, Procedury pojednawcze w procesie przed sądami arbitrażowymi, Jekaterynburg 2009, s. 22.

prawodawca przewidział, że w sprawach gospodarczych w wyniku zatwierdzenia ugody mediacyjnej powodowi przysługuje zwrot połowy uiszczonego wpisu od pozwu¹². Dodatkowo, zgodnie z art. 7 ust. 2 ustawy federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne), sędzia jest uprawniony do proponowania stronom odbycia nieobowiązkowego informacyjnego spotkania przed mediatorem. Zazwyczaj następuje to w początkowej fazie procesu sądowego¹³. W trakcie spotkania informacyjnego neutralna osoba trzecia przedstawia zalety mediacji w porównaniu do procesu sądowego i może nakłaniać uczestników sporu do zawarcia umowy mediacyjnej. Problem jednak polega na tym, że w systemie prawa rosyjskiego ma ono wyłącznie dobrowolny charakter. Sąd powszechny nie ma kompetencji do wydania postanowień nakazujących stronom rozpoczęcie informacyjnego spotkania przed mediatorem. W związku z powyższym propozycja jego odbycia polega jedynie na zaleceniach niepowodujących żadnych negatywnych skutków dla uczestników sporu. W wyniku tego strony rzadko korzystają z pomocy mediatora. Wśród przedstawicieli doktryny prawa rosyjskiego podnosi się, że zachodzi potrzeba nowelizacji przepisów ustawy federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika i wprowadzenia przepisów umożliwiających sądowi kierowanie uczestników sporu na obowiązkowe informacyjne spotkanie z neutralną osobą trzecią. Sąd mógłby wydawać postanowienie w tym zakresie z własnej inicjatywy lub na wniosek jednej ze stron¹⁴. Obecnie sąd państwowy w Federacji Rosyjskiej jest uprawniony do odroczenia wyznaczenia rozprawy na czas trwania postępowania mediacyjnego tylko za zgodą obu stron¹⁵. W praktyce, gdy strony są ze sobą w konflikcie, wykorzystanie tych przepisów jest prawie niemożliwe. Dlatego wydaje się konieczne podtrzymanie inicjatywy jednej ze stron do rozwiązania sporu na drodze pozasądowej.

W celu przeprowadzenia spotkania informacyjnego uczestnicy sporu mogą sami wybrać mediatora lub jego kandydatura może być polecona przez sąd. W świetle powyższego ważne jest zapewnienie dostępu do danych profesjonalnych mediatorów i organizacji zapewniających przeprowadzenie postępowania mediacyjnego¹⁶.

Warto zaznaczyć, że w systemie prawa rosyjskiego wykorzystanie mediacji jest dozwolone na każdym etapie procesu prowadzonego przed sądem państwowym¹⁷ lub polubownym¹⁸. Zatem przeprowadzenie postępowania mediacyjnego jest możliwe zarówno w trakcie rozpoznawania sprawy w pierwszej instancji, jak przed sądem drugiej instancji. Nie ma też ograniczeń w zakresie kilkakrotnego wykorzystania mediacji dla rozwiązania sporu.

¹² Art. 141 ust. 7 kodeksu postępowania przed państwowymi sądami arbitrażowymi Federacji Rosyjskiej – ustawa federalna Nr 95-Φ3 z 24.7.2002 r.

¹³ Art. 172 kodeksu postępowania cywilnego Federacji Rosyjskiej – ustawa federalna Nr 138-Φ3 z 14.11.2002 r.

¹⁴ S.I. Kalasznikowa, *op. cit.*, s. 142.

¹⁵ Art. 1 ust. 2 ustawy federalnej Nr 193-Φ3 z 27.7.2010 r. o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne).

¹⁶ S.I. Kalasznikowa, *op. cit.*, s. 145.

¹⁷ Art. 150 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego Federacji Rosyjskiej – ustawa federalna Nr 138-Φ3 z 14.11.2002 r.

¹⁸ Art. 6.1 ust. 1 ustawy federalnej Nr 102-Φ3 z 24.7.2002 r. o sądach polubownych Federacji Rosyjskiej ze zm.

Jednym z mechanizmów sprzyjających rozprzestrzenianiu się praktyki polubownego rozwiązywania sporów i zmniejszenia liczby spraw w sądach jest obowiązkowa przed-sądowa mediacja. W Federacji Rosyjskiej możliwość jej wykorzystania jest dyskuto-wana w odniesieniu do sporów korporacyjnych powstających w spółkach kapitałowych. W szczególności dotyczy to konfliktów związanych z utworzeniem osoby prawnej, zarządaniem lub zakończeniem jej działalności. W strategii rozwoju rynku finansowego Federacji Rosyjskiej do 2020 r. wskazuje się, że postępowanie sądowe dla rozwiązywania sporów korporacyjnych w spółkach kapitałowych ze względu na swoją przewlekłość jest nieefektywne. Równocześnie nie jest ono w stanie doprowadzić stron do stosunkowo szybkiego i wzajemnie akceptowalnego rozstrzygnięcia. Ponadto każdy konflikt tego rodzaju skutecznie utrudnia funkcjonowanie spółki i ma negatywny wpływ na jego uczestników. Spory korporacyjne wywierają także ujemne skutki makroekonomiczne, w szczególności powodują bezpośrednie przeszkody dla inwestorów, zmniejszając tym samym atrakcyjność inwestycyjną danego kraju. Autorzy strategii rozwoju rynku finansowego Federacji Rosyjskiej proponują wprowadzenie obowiązkowego postępowania mediacyjnego przed wszczęciem procesu sądowego w najbardziej skomplikowanych sprawach dotyczących emisji papierów wartościowych, obniżenia kapitału zakładowego spółek oraz ich fuzji i przejęć¹⁹.

Obecnie w Federacji Rosyjskiej brakuje informacji na temat zalet wykorzystywania instytucji mediacji. Jej powszechne stosowanie może przyczynić się do zmniejszenia obciążenia systemu sądownictwa powszechnego. Zatem aby przyspieszyć wypracowanie wśród społeczeństwa nawyku korzystania z usług mediatora, wydaje się rozsądne wprowadzenie obowiązkowej przedsądowej mediacji.

Jak było wskazane wcześniej, termin przeznaczony na przeprowadzenie mediacji w trakcie procesu sądowego zgodnie z ustawą federalną o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika nie może przekroczyć 60 dni²⁰. W tym czasie sąd nie powinien wyznaczać terminu rozprawy.

Z analizy systemów prawnych innych krajów wynika, że terminy przewidziane dla przeprowadzenia postępowania mediacyjnego wynoszą od jednego do trzech miesięcy. Równocześnie strony są uprawnione do występowania z wnioskiem o ich przedłużenie.

W literaturze rosyjskiej wskazuje się, że jeśli wziąć pod uwagę szybkość działań mediatora oraz należytą organizację procedury mediacji, 60-dniowy okres jest wystarczający dla wykorzystania instytucji polubownego rozwiązywania sporów. Z drugiej strony przepisy prawa rosyjskiego nie określają sposobu postępowania mediatora oraz stron w sytuacji, gdy termin na przeprowadzenie mediacji upłynął, a uczestnicy sporu wyrażają chęć dalszej współpracy w zakresie ustalenia treści ewentualnego porozumienia. Ustawodawca rosyjski bowiem nie wprowadził instrumentu polegającego na przedłużeniu postępowania mediacyjnego przez sąd na zgodny wniosek obu stron. W świetle powyższego

¹⁹ Dekret rządu Federacji Rosyjskiej Nr 2043-p z 29.12.2008 r. w sprawie strategii rozwoju rynku finansowego Federacji Rosyjskiej na okres do 2020 r., Dz.U. Federacji Rosyjskiej Nr 3 z 19.1.2009 r.

²⁰ Art. 13 ust. 3 ustawy federalnej Nr 193-ФЗ z 27.7.2010 r. o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne).

w celu kontynuacji procesu mediacji wymagane będzie zawarcie kolejnej umowy zgodnie z wymogami wskazanymi w art. 8 ustawy federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne). Przedmiotowe rozwiązanie może doprowadzić do zniweczenia wcześniejszych wysiłków negocjacyjnych, ponieważ zamiast zmierzać do sfinalizowania ugody, strony siłą rzeczy będą zmuszone od nowa uzgadniać kwestie organizacyjne procedury mediacji.

Wśród niektórych przedstawicieli doktryny panuje pogląd, że istnienie terminu wywiera pewną presję na uczestników mediacji, co nie zawsze jest uzasadnione. Wobec powyższego uważa się, że bardziej poprawnie byłoby zawiesić postępowanie sądowe na czas trwania mediacji²¹. Ponadto prawodawcy rosyjskiemu zarzuca się, że formułując przepisy ustawy federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika, kierował się przede wszystkim interesem wymiaru sprawiedliwości, starając się zapewnić terminowe rozstrzygnięcie spraw w sądach powszechnych. W wyniku tego potrzeby uczestników procesu mediacji zostały uwzględnione jedynie w części. Zawieszenie postępowania sądowego bez wskazania dokładnej daty stanowi lepsze rozwiązanie, ponieważ w praktyce bardzo trudno jest przewidzieć, jak długo może przebiegać mediacja w sprawach cywilnych²². Trzeba wskazać, że prezentowane stanowisko nie jest trafne. Po pierwsze, ustawowe określenie maksymalnego okresu trwania mediacji zmusza strony do aktywności. W szczególności motywuje je do składania propozycji ugody. Presja czasu pozwala ustalić rzeczywiste interesy uczestników sporu. Powyższe ułatwia pracę mediatorowi. Po drugie, zawieszenie postępowania sądowego mogłoby spowodować nadużycie w wykorzystywaniu instytucji mediacji przez stronę zainteresowaną w wydłużeniu procesu. W rezultacie wzrosłyby koszty ponoszone zarówno przez uczestników sporu, jak i wymiar sprawiedliwości.

Główna zaleta mediacji w porównaniu do procesu sądowego polega na tym, że pozwala ona brać pod uwagę maksymalną liczbę możliwości rozwiązania sporu i wybrać najbardziej korzystną dla wszystkich stron.

W trakcie postępowania mediacyjnego uczestnicy konfliktu dosyć często odciągają od swoich pierwotnych stanowisk. W wyniku tego w ugodzie mediacyjnej mogą znaleźć się postanowienia regulujące stosunki między stronami, które nie stanowią przedmiotu sporu przed sądem powszechnym. Równocześnie, zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej z 19.12.2003 r., sąd, co do zasady, nie powinien w swoich orzeczeniach wykraczać poza zgłoszone roszczenia²³.

Wobec powyższego przy zatwierdzaniu ugody mediacyjnej z jednej strony powstaje problem przestrzegania zasad procesowych, a z drugiej – zapewnienia uczestnikom postępowania mediacyjnego swobody w wyborze opcji porozumienia. Niestety omawiana kwestia nie została wystarczająco uregulowana w ustawie federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika.

²¹ S.I. Kalasznikowa, *op. cit.*, s. 147.

²² *Ibidem*, s. 148.

²³ Postanowienie Prezydium Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej z 19.12.2003 r., Orzecznictwo SN Nr 23.

W doktrynie prawa rosyjskiego wskazuje się, że dla rozwiązania problemu zgodności treści ugody mediacyjnej z przepisami procesowymi regulującymi przebieg postępowania sądowego należy uwzględnić potrzebę zrównoważenia interesów prywatnych i publicznych²⁴. W szczególności główny cel zatwierdzenia porozumienia mediacyjnego polega jedynie na zbadaniu jego zgodności z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa oraz ochronie interesów osób trzecich²⁵.

Ponadto zgodnie z treścią obecnie obowiązującego art. 196 KPC sąd powszechny w Federacji Rosyjskiej może orzekać ponad żądanie zgłoszone w pozwie w przypadkach przewidzianych przez prawo federalne²⁶. Należy zaznaczyć, że przed nowelizacją tego przepisu uprawnienia składu orzekającego w tym zakresie były znacznie większe, np. sąd mógł w swoim wyroku wyjść poza przedmiot sporu, jeżeli było to konieczne dla ochrony praw i interesów powoda²⁷.

Pomimo powolnej rezygnacji w Federacji Rosyjskiej z koncepcji państwa opiekuńczego i ograniczenia zasady inkwizycyjności na rzecz kontradyktoryjności sędziowie nadal posiadają szeroką władzę dyskrecyjną. Według art. 246 ust. 3 kodeksu postępowania przed państwowymi sądami arbitrażowymi Federacji Rosyjskiej państwowy sąd arbitrażowy w sprawach wynikających ze stosunków publicznoprawnych nie jest związany dowodami, na podstawie których strona opiera swoje roszczenie²⁸. Równocześnie może on przeprowadzać je z urzędu w sytuacji, gdy ma to znaczenie dla prawidłowego rozpoznania sprawy²⁹. Przypadki, w których sąd powszechny jest uprawniony orzec ponad żądanie określone w pozwie, muszą być wskazane w ustawach federalnych, np. zgodnie z art. 166 ust. 2 KC jest to możliwe, jeżeli sędzia wyciągnie konsekwencje z nieważności umowy³⁰.

Zasada autonomii woli stron, chociaż nie została wyraźnie wymieniona w ustawie federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne), to jednak jej treść można wyprowadzić z art. 11 tejże ustawy. W szczególności wynika z niej, że strony w trakcie mediacji są uprawnione do określenia przedmiotu i rodzaju sporu, który będzie rozwiązywany³¹. W związku z powyższym wydaje się, że w sytuacji, gdy sąd państwowy nie stwierdzi naruszenia bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa lub interesów osób trzecich, a treść ugody mediacyjnej będzie zawierała postanowienia wykraczające poza żądanie zgłoszone w pozwie, to stosując

²⁴ S.I. Kalasznikowa, *op. cit.*, s. 147.

²⁵ Art. 173 kodeksu postępowania cywilnego Federacji Rosyjskiej – ustawa federalna Nr 138-Φ3 z 14.11.2002 r.

²⁶ *Ibidem*, art. 196.

²⁷ Art. 195 kodeksu postępowania cywilnego Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki z 11.6.1964 r., <http://femida.info/63/gpkr11i1964g000.htm>.

²⁸ Art. 246 ust. 3 kodeksu postępowania przed państwowymi sądami arbitrażowymi Federacji Rosyjskiej – ustawa federalna Nr 95-Φ3 z 24.7.2002 r.

²⁹ *Ibidem*, art. 66 ust. 2.

³⁰ Art. 166 ust. 2 kodeksu cywilnego Federacji Rosyjskiej – ustawa federalna Nr 51-Φ3 z 30.11.1994 r. ze zm., <http://www.consultant.ru/popular/gkrf1/>.

³¹ Art. 11 ust. 3 ustawy federalnej Nr 193-Φ3 z 27.7.2010 r. o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika (postępowanie mediacyjne).

odpowiednio art. 196 KPC w zw. z art. 11 ust. 2 ustawy federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika – może zatwierdzić takie porozumienie. Równocześnie w literaturze rosyjskiej podkreśla się, że do zadań profesjonalnego mediatora należy wstępne zbadanie ugody mediacyjnej pod kątem jej zgodności z istniejącym porządkiem prawnym³². W takiej sytuacji jej kontrola przez sąd powszechny staje się tylko formalnością.

Zdaniem O. Aboznowej przy zawarciu umowy mediacyjnej w trakcie postępowania sądowego należy stwierdzić, że powód wykorzystał prawo do sądowej ochrony swoich roszczeń, ponieważ złożył pozew do sądu. Później jednak dobrowolnie odstąpił on od wykorzystania przymusowych środków przewidzianych przez przepisy prawa procesowego, ponieważ wyraził zgodę na udział w mediacji i rozwiązanie sporu polubownie. Interesy powoda nadal są należycie chronione, ponieważ może on bezwarunkowo odstąpić od dalszego uczestnictwa w postępowaniu mediacyjnym lub nie zawrzeć ugody, która z jakiegoś powodu go nie satysfakcjonuje³³. Niezatwierdzone przez sąd porozumienie mediacyjne nie stanowi tytułu wykonawczego. Pomimo tego wskazuje się, że uczestnicy sporu nadal zachowują prawo do jego notarialnego potwierdzenia³⁴.

Koncepcja prowadzenia mediacji w trakcie procesu sądowego na podstawie umowy stron nie stanowi jedynej drogi rozwoju alternatywnych metod rozwiązywania sporów w Federacji Rosyjskiej. W szczególności zaproponowany przez Najwyższy Sąd Arbitrażowy projekt ustawy federalnej³⁵ o wprowadzeniu zmian w niektórych aktach prawnych w związku z udoskonaleniem procedur pojednawczych wywołał burzliwą dyskusję w kręgach naukowych. Dokonano w nim odróżnienia pojęcia „pośrednictwo” od „sądowe pośrednictwo”. W pierwszym przypadku mediacja może być prowadzona przez profesjonalnych mediatorów posiadających członkostwo w organizacjach zapewniających właściwy przebieg postępowania polubownego, natomiast w drugim – mediator jest powoływany spośród sędziów w stanie spoczynku lub pracowników państwowego sądu arbitrażowego.

Wobec powyższego wraz z rozwojem mediacji sądowej w projekcie przewiduje się możliwość włączenia do postępowania w sprawach gospodarczych w charakterze mediatorów sędziów. Widzimy więc zupełnie odmienne podejście niż rozwiązanie przyjęte w ustawie federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika z 27.7.2010 r.

W dużej mierze projekt Najwyższego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej jest wzorowany na koncepcji sądowego pośrednictwa realizowanej w Republice Białorusi. W systemie prawnym tego kraju mediacja w sprawach gospodarczych stanowi specjalny sposób rozwiązania sporu. Jest ona całkowicie dobrowolna i może odbywać się na wniosek

³² S.I. Kalasznikowa, *op. cit.*, s. 149–150.

³³ O.W. Aboznowa, Sąd w mechanizmie realizacji prawa do ochrony sądowej w postępowaniu cywilnym i arbitrażowym, Jekaterynburg 2006, s. 6.

³⁴ S.I. Kalasznikowa, *op. cit.*, s. 151.

³⁵ Art. 1 ust. 13 projektu ustawy federalnej o wprowadzeniu zmian w niektórych aktach prawnych Federacji Rosyjskiej w związku z udoskonalaniem procedur pojednawczych, Sąd Polubowny 2009, Nr 6.

stron lub na propozycję sądu za ich zgodą. Podstawę prawną do przeprowadzenia mediacji sądowej stanowi postanowienie wydane przez sędziego po wniesieniu pozwu. Postępowanie mediacyjne odbywa się pod nadzorem sądu, a w charakterze mediatorów występują przeszkoleni pracownicy sądu. Zgodnie z art. 153 Kodeksu postępowania w sprawach gospodarczych Republiki Białorusi mediacja ma na celu pomoc stronom w ustaleniu stanu faktycznego powstałego między nimi konfliktu³⁶. W wyniku tego uświadamiają oni swoją sytuację prawną i podstawę przedstawianych roszczeń. Przedmiotowe czynniki powodują, że możliwe staje się zbliżenie stanowisk i poszukiwanie wzajemnie akceptowalnego rozwiązania konfliktu³⁷.

Jak wskazuje *W. Kamienkow*, praktyka stosowania mediacji przez sądy białoruskie w sprawach gospodarczych pokazała wysoką skuteczność tej metody. W 2009 r. było przeprowadzonych około 15 tys. postępowań mediacyjnych. W 80% przypadkach została zawarta ugoda. W 2010 r. już co trzecia sprawa rozpatrywana przez białoruskie sądy gospodarcze była kierowana do mediacji. Pomimo tego odsetek zawartych porozumień nie był niższy niż w 2009 r.³⁸.

W literaturze rosyjskiej wskazuje się, że należy pozytywnie odnieść się do propozycji sądowego pośrednictwa przewidzianej w projekcie ustawy federalnej o wprowadzeniu zmian w niektóre akty prawne, opracowanym przez Najwyższy Sąd Arbitrażowy Federacji Rosyjskiej. W szczególności podkreśla się wiele zalet tej metody. Po pierwsze, postępowanie mediacyjne będzie przeprowadzane przez specjalistów posiadających wysokie kwalifikacje. Wyszkoleni pracownicy sądu lub sędziowie w stanie spoczynku zapewnią dobrą jakość usług mediacyjnych. Po drugie, odbycie posiedzenia mediacyjnego w sądzie na początkowym etapie rozwoju mediacji spowoduje wzrost zaufania społeczeństwa do nowej instytucji polubownego rozwiązywania sporów. Po trzecie, strony nie poniosą dodatkowych kosztów procesu, jeżeli nie dojdą do porozumienia³⁹.

Wbrew powyższemu stanowisku warto przedstawić również negatywne konsekwencje przeprowadzania mediacji przez sędziów. Podstawową z nich jest wykorzystanie wyłącznie modelu mediacji ocennej. Wynika to przede wszystkim z profesjonalnego przyzwyczajenia sędziów rosyjskich do pełnienia aktywnej roli w procesie. Ponadto obciąża się ich dodatkowymi funkcjami, do których nie są należycie przeszkoleni. W wyniku tego wzrosną wydatki państwa na wymiar sprawiedliwości, a w efekcie i koszty procesu. W świetle powyższego, biorąc pod uwagę cele rosyjskiego prawodawcy, wydają się zasadne rozwiązania przyjęte w odniesieniu do mediacji sądowej, które zostały zawarte w ustawie federalnej o alternatywnym postępowaniu rozwiązywania sporów z udziałem pośrednika z 27.7.2010 r.

³⁶ Art. 153 kodeksu postępowania w sprawach gospodarczych Republiki Białorusi, Krajowy Rejestr Aktów Prawnych Republiki Białorusi 2004, Nr 138–139, poz. 2/1064.

³⁷ *I.A. Bielskaya*, Analiza porównawcza przepisów regulujących mediacje w sprawach gospodarczych w sądach Republiki Białoruś i państwowych sądach arbitrażowych Federacji Rosyjskiej, Sąd Polubowny 2010, Nr 2, s. 101.

³⁸ *W.S. Kamenkow*, Mediacja – szybki i niedrogi pozasądowy sposób rozwiązywania sporów, <http://www.mediacja.by>.

³⁹ *S.I. Kalasznikowa*, *op. cit.*, s. 157.

ABSTRACT

In the Russian Federation, it is emphasized that mediation in civil matters should be in balance with both public and private interests. The federal program for development of the judicial system in Russia for years 2007–2012 for improvement of quality and accessibility to justice assumes development of non-judicial ways of resolving a conflict, including mediation. Federal law dated 27.7.2010 contains provisions that allow mediation after the initiation of proceedings in national or arbitration courts. But parties may only use services of professional mediators in this situation. Nevertheless, conducting of mediation process is dependent on the conclusion of a written mediation agreement between the parties. Russian literature appreciates the above options introduced by the legislature. It is emphasized that the advantage of conducting a mediation during the trial, based on mediation contract, enables the realization of the classical mediation model for conflicts resolution. Norms contained in the federal law dated 27.7.2010 on alternative procedure of disputes resolution with participation of an intermediary (mediation proceedings) encourage development of civil society and self-regulatory institutions.